

વિક્રમ સંવત-૨૦૩૬, ભાદરવા સુદ-૪, શનિવાર, તા. ૧૩-૯-૧૯૮૦
વચનામૃત- ૩૭૮, ૩૮૦, ૩૮૨. પ્રવચન નં. ૩૨

વચનામૃતમાં ૩૭૮માં છેલ્લે. સાધકને ઈ ને? ‘સાધકને શુભભાવો ઉપાધિરૂપ જણાય છે...’ શું કહે છે? કે આત્મા નિર્મલ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે, એની જ્યાં દષ્ટિ થઈ એટલે શુભભાવ ઉપાધિરૂપ લાગે છે. આહાહા..! કેમ કે શુભભાવ આકુળતા છે. શુભભાવ તે રાગ છે. એટલે એ સાધકને શુભભાવો ઉપાધિ જણાય છે. ‘એનો અર્થ એવો નથી કે તે ભાવો હઠપૂર્વક હોય છે.’ હઠપૂર્વક નથી હોતા. સહજ તે સમયે ક્રમબદ્ધમાં તે આવવાનો, થવાનો કાળ છે તેથી તે શુભભાવ થાય છે. આહાહા..! થવાનો તે કાળ છે માટે થાય છે. આહાહા..! આ વાત. ‘આમ તો સાધકના તે ભાવો હઠ વિનાની સહજદશાના છે,...’ ત્યાં સુધી આવ્યું હતું.

‘અજ્ઞાનીની માફક ‘આ ભાવો નહિં કરું તો પરભવમાં દુઃખો સહન કરવા પડશે’ એવા ભયથી પરાણે કષ્ટપૂર્વક કરવામાં આવતા નથી;...’ એક તો એ કે એવા ભયથી કરું, ભય જ્ઞાનીને છે જ નહિ. ‘ભયથી પરાણે...’ પરાણે પણ નથી. એ તો એક કાળમાં આવવાનો કાળ છે, ભાવ થવાનો તે જાણવા માટે જાણે છે. આહાહા..! જ્ઞાન ઉપર જેની દષ્ટિ છે, જ્ઞાયક ઉપર જ્યાં દષ્ટિ છે તેને તે કાળે જ્યારે શુભનો સમય છે, આવવાનો હોય છે તે આવે છે, તેને ભયથી નહિ, પરાણે નહિ, તેમ દુઃખો સહન કરવા પડશે માટે શુભ કરું એમ પણ નહિ. આહાહા..! ‘એવા ભયથી પરાણે કષ્ટપૂર્વક કરવામાં આવતા નથી;...’ દુઃખપૂર્વક કરવામાં આવતા નથી. શુભભાવ આવે છે. શુદ્ધનો ઉપયોગ અંદર કાંઈ કાયમ રહે નહિ. સાધકપણું કાયમ રહે. ધર્મીને સાધકપણું કાયમ રહે. પણ ઉપયોગ સાધકપણાનો કાયમ ન રહે. આહાહા..! એટલે ઉપયોગમાં તો શુભાદિ ભાવ આવે, પણ સહજપણે એ આવે. એના કાળક્રમમાં આવવાને કાળ હઠ વિના આવે છે એને જાણે છે. આહાહા..! આવી વાત છે.

‘છતાં તેઓ સુખરૂપ પણ જણાતા નથી.’ કષ્ટપૂર્વક કરવામાં આવતા નથી. ‘છતાં તેઓ સુખરૂપ પણ જણાતા નથી.’ આહાહા..! બે વાત કીધી. એક તો એ કે કષ્ટપૂર્વક કરવામાં આવતા નથી. એ તો આવે જાય છે. આહા..! ‘છતાં તેઓ સુખરૂપ પણ જણાતા નથી.’ ધર્મીને શુભભાવ સુખરૂપ જણાતા નથી. આહાહા..! અહીં સુધી જાવું.

વાત ચૈતન્યસ્વરૂપ શુદ્ધ જ્ઞાનઘન આનંદકંઠ જ્યાં દષ્ટિમાં આવ્યો એને શુભભાવ આવે પણ દુઃખરૂપ લાગે. આહા..! ‘શુભભાવોની સાથે સાથે...’ શુભભાવોની સાથે સાથે ‘વર્તતી, જ્ઞાયકને અવલંબનારી જે યથોચિત નિર્મળ પરિણતિ...’ જાણનાર જ્ઞાયકપ્રભુ આત્મા એને અવલંબનારી પરિણતિ. જ્ઞાયકને જાણકસ્વભાવ ચૈતન્યમૂર્તિ એને અવલંબનારી.. આહા..! યથોચિત-યથાયોગ્ય ‘નિર્મળ પરિણતિ તે જ સાધકને સુખરૂપ જણાય છે.’ આહાહા..! આત્મા આનંદસ્વરૂપ, એનું ભાન થયું તેથી તેને પરિણતિમાં સુખરૂપ પરિણતિ પણ છે અને શુભરાગ છે એ દુઃખરૂપ પણ છે. છતાં એ સાધકને નિર્મળ પરિણતિ તે સુખરૂપ જણાય છે. પુણ્યભાવ તે સુખરૂપ જણાતો નથી. આહાહા..! કેટલી શરતું.

‘જેમ હાથીને બહારના દાંત-દેખાવના દાંત જુદા હોય છે...’ આહાહા..! હાથીના બહારના દાંત જુદા હોય છે ‘અને અંદરના દાંત-ચાવવાના જુદા હોય છે,...’ આહાહા..! ‘તેમ સાધકને...’ આહા..! આત્મા આનંદ અને જ્ઞાયકસ્વરૂપ (છે) એવી જે દષ્ટિ અંદર પરિણતિ એવા ધર્મી સાધકને ‘બહારમાં ઉત્સાહના કાર્ય-શુભ પરિણામ દેખાય...’ હાથીના જે બહારના દાંત દેખાય.. આહાહા..! એમ શુભભાવ.. આહાહા..! ‘ઉત્સાહના કાર્ય-શુભ પરિણામ દેખાય તે જુદા હોય છે...’ અંતરની પરિણતિથી એ જુદા હોય છે. અંતરની પરિણતિથી એ જુદા હોય છે. શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ એવા આત્માની દષ્ટિના સાધકપણામાં તે તદ્દન જુદા જ દેખાય છે. એક નહિ. આહાહા..! આવો ધર્મ.

શુદ્ધાત્મ પરિણતિ-શુદ્ધ ચૈતન્યની પરિણતિ-દશા તે તો કાયમ હોય છે. છતાં તેમાં જ્યારે શુભભાવ આવે એ હઠપૂર્વક આવતો નથી. છતાં તે સુખરૂપ લાગતો નથી. આહા..! સુખરૂપ તો સાધક પરિણતિ જણાય છે. આહાહા..! આ બહારની વાત તો આમાં ક્યાંય આવી નહિ. બહારની આવી, પણ પેલો શુભભાવ. આહા..! હાથીના જેમ અંતરના દાંત જુદા અને બહારના જુદા, એમ સાધકની અંતરની પરિણતિ જુદી ઔર બહારના ઉદ્ધાસપૂર્વક દેખાતા શુભભાવ, ભલે ઉદ્ધાસપૂર્વક દેખાય ભક્તિ આદિમાં છતાં તે બહારના દાંત જુદા છે. બહારના ભાવ જુદા જણાય છે. આહાહા..! આવી વાત છે.

‘અને અંતરમાં આત્મશાંતિનું-આત્મતૃપ્તિનું સ્વાભાવિક પરિણામન...’ આહા..! હાથીના દાંતની પેઠે અંતરના ચાવવાના જુદા ઔર દેખાવના જુદા, એમ શુભભાવ ઉત્સાહપૂર્વક બહારમાં દેખાય પણ એ દુઃખરૂપ છે. અંતરમાં ચૈતન્યની શુદ્ધ પરિણતિ છે તે સુખરૂપ છે. આહાહા..! ‘અંતરમાં આત્મશાંતિનું-આત્મતૃપ્તિનું સ્વાભાવિક

પરિણામન...' ધર્મીને અંતર ભગવાન આત્મા શાંત અને આનંદરૂપ છે. એની પરિણતિ તો નિરંતર ચાલે જ છે. આહા..! અધૂરો છે એથી એને વચમાં શુભભાવ આવે છે અને ઉદ્ધાસપૂર્વક પણ જણાય છે. છતાં તેને સુખરૂપ માનતો નથી. આહાહા..!
મુમુક્ષુ :- શુભભાવને લંબાવે છે.

ઉત્તર :- આવે છે, આવી જાય છે. લંબાવતો કાંઈ નથી. પરિણતિ-પ્રયત્ન તો ધ્રુવ તરફ જ છે. પણ તેનો કાળ હોય ત્યારે શુભભાવ આવે છે, આવે છે, લંબાવતો નથી. આવે છે. જાણે છે. આહાહા..! દષ્ટિ જ્ઞાયક ઉપર હોવા છતાં, જ્ઞાયકનું શુદ્ધ પરિણામન હોવા છતાં તેના કાળના ક્રમમાં તે પરિણતિ શુભની આવ્યા વિના રહેતી નથી, તેને લંબાવતો પણ નથી, તેમ તેનો લઠ કરતો નથી, તેમ તેને કષ્ટપૂર્વક માનતો નથી. કષ્ટપૂર્વક કરવું પડે છે એમ નહિ, આવી જાય છે. આહાહા..! છતાં એને દુઃખરૂપ માને છે. કષ્ટપૂર્વક કરવું પડે છે એમ નહિ. આ લઠપૂર્વક કરવું પડે છે એમ નહિ. આવી જાય છે, હોય છે, પણ છે તે દુઃખરૂપ. આહાહા..!

'અંતરમાં આત્મશાંતિનું-આત્મતૃપ્તિનું સ્વાભાવિક પરિણામન...' આહાહા..! 'જુદું હોય છે.' એ શુભભાવથી અંતરના આત્મતત્ત્વના અંતરાત્માની પરિણતિ શુભભાવથી તદ્દન જુદી હોય છે. આહા..! અરે..! અશુભભાવ પણ આવે છે. પણ એનાથી પરિણતિ તો તદ્દન જુદી રહે છે. આહા..! બહુ કામ આકરું. અજ્ઞાનીનો શુભભાવ એ તો એકલી દષ્ટિ ત્યાં છે, તે અધર્મ જ છે. જ્ઞાનીનો અશુભભાવ છે દુઃખ પણ એને જાણનારો જુદો રહે છે. બેય વાત જુદી રહે છે. આહાહા..! જાણનાર તે હું જુદો છું અને આ રાગ થાય તે જુદી ચીજ છે. આહા..! આવી વાત છે.

'બાહ્ય ક્રિયાના આધારે સાધકનું અંતર ઓળખાતું નથી.' છે? આહા..! બાહ્ય ક્રિયાના આધારે. આહાહા..! સાધકનું અંતર ઓળખાતું નથી. બાહ્ય ક્રિયા તો અનેક પ્રકારની, વિવિધ પ્રકારની શુભ-અશુભની દેખાય. પણ અંતરની જાત છે (એનું) અંદર પરિણામન જુદું હોય છે. આહાહા..! 'બાહ્ય ક્રિયાના આધારે સાધકનું અંતર ઓળખાતું નથી.' એ તો અંતરની દષ્ટિથી ઓળખાય એવું છે. આહાહા..! શબ્દો આવ્યા છે કેવા, જુઓને! પછી ૩૮૦.

જેમ કંચનને કાટ લાગતો નથી, અગ્નિને ઊઘઈ લાગતી નથી, તેમ જ્ઞાયકસ્વભાવમાં આવરણ, ઊણપ કે અશુદ્ધિ આવતી નથી. તું તેને ઓળખી તેમાં સીન થા તો તારાં સર્વ ગુણરત્નોની ચમક પ્રગટ થશે. ૩૮૦.

૩૮૦. દ્રવ્ય એને કહીએ કે પોતાના સાધન માટે બહાર (સાધનની) રાહ જોવાની જરૂર ન પડે. એક એ તત્ત્વ આવી ગયું. દ્રવ્ય એને કહીએ, વસ્તુ આત્મા એને કહીએ કે પોતાના સાધકભાવ માટે પરદ્રવ્યના સાધનની રાહ જોવી પડતી નથી. આહાહા..! હવે એવું આ આવ્યું. આ સિદ્ધાંત.

‘જેમ કંચનને કાટ લાગતો નથી,...’ આહાહા..! સોનાને કાટ હોય નહિ. આહાહા..! હિન્દી ભાષામાં સોનાને જંગ હોય નહિ. એ હિન્દી ભાષા. આહાહા..! સોનાને કાટ લાગતો નથી. આહાહા..! ‘અગ્નિને ઊઘઈ લાગતી નથી,...’ હિન્દી ભાષામાં બીજી ભાષા હશે. ઊઘઈને ઠેકાણે જીવડા (દીમક). ‘અગ્નિને ઊઘઈ લાગતી નથી,...’ જ્યાં અગ્નિ હોય છે ત્યાં ઊઘઈ હોતી નથી. ઊઘઈ હોતી જ નથી. આહાહા..! અને હોય અને કદાચિત્ ક્યાંક રાફડો ફાટે તો બળીને રાખ થઈ જાય. આહાહા..! એક ફેરી (સંવત) ૧૯૭૫માં પાણિયાદમાં જોયું હતું. અપવાસ કરતા ને, આઠમ ને .. અને બપોરે બાર વાગે, એક વાગે તડકામાં દિશાએ જાવું પડે. આ ૭૫ની વાત છે. બહાર બહુ સખત તડકો. દિશાએ ગયા, જ્યાં દિશા માટે બેઠા, ત્યાં ઊઘઈ આમ નજીકમાં દેખાતી. પણ ઊઘઈ એના રાફડામાંથી નિકળે આમ, ત્યાં તડકાની એટલી ગરમી કે મરી જાય તરત. જેમ ઘાણી જાય એમ ઘાણી થઈ જાય. આહાહા..! ઊઘઈ.. ઊઘઈ. જીવડા કહીએ એને. એને ઊઘઈ ન હોય. આહાહા..! કંચનને કાટ ન હોય. આહા..! અગ્નિમાં, અગ્નિને ઊઘઈ લાગતી નથી. આહાહા..! બે (વાત). એ તો દટાંત થયો.

‘તેમ જ્ઞાયકસ્વભાવમાં આવરણ,...’ ભગવાન જ્ઞાયકસ્વભાવ તેમાં આવરણ હોતું નથી. એ ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. આહાહા..! દ્રવ્ય સ્વભાવ જે છે, દ્રવ્યસ્વભાવ-વસ્તુ એ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ છે. એ સમયસારની ૩૨૦મી ગાથામાં, જ્યસેનાચાર્યની ટીકામાં આવે છે. ત્રિકાળ નિરાવરણ. આહાહા..! વસ્તુ તો ત્રિકાળ નિરાવરણ જ અંદર પડી છે. આહાહા..! એ તો પર્યાયમાં એક સમયની અવસ્થામાં રાગના સંબંધથી આવરણ દેખાય છે. આહાહા..! બાકી વસ્તુમાં આવરણ છે નહિ. કેમ? કે પર્યાયમાં અશુદ્ધતા આવે ત્યારે તો શુદ્ધતા ઢંકાઈ જાય છે, શુદ્ધતાનો નાશ થાય છે. એમ જો દ્રવ્યમાં વસ્તુને આવરણ આવે તો અવસ્તુ થઈ જાય. આહાહા..! વસ્તુને આવરણ આવે તો અવસ્તુ થઈ જાય. તેમ કોઈ દિ’ ત્રણ કાળમાં બને નહિ. માટે વસ્તુમાં ત્રણે કાળમાં આવરણ નથી. આહાહા..!

એ જ્ઞાયકસ્વભાવમાં આવરણ નથી, ઊણપ નથી. આહાહા..! ઓછપ નથી. એ તો પરિપૂર્ણ વસ્તુ છે અંદર. આહાહા..! વસ્તુએ દ્રવ્ય જે હોય તેમાં ઓછપ ન

હોય, ઊણું ન હોય, તેમ આવરણ તો ન જ હોય. તેમ ઊણપ નથી. ઓછપ-ઓછપ. ત્રિકાળી દ્રવ્યમાં કંઈક કમી છે, કંઈક કમી છે એમ છે નહિ. ત્રિકાળી દ્રવ્યમાં કમી નથી. આહાહા..! તેમ 'અશુદ્ધિ આવતી નથી.' ત્રિકાળી દ્રવ્યમાં અશુદ્ધિ નથી, અશુદ્ધિ તો પર્યાયમાં છે. એક સમયની પર્યાયમાં અશુદ્ધતા ભાસે છે. વસ્તુ જુઓ તો તો ત્રિકાળ (શુદ્ધ જ છે). આહાહા..! શુદ્ધિમાં અશુદ્ધિ જરીયે નથી. આહાહા..! આવું ક્યારે ધ્યાન રાખે?

અંદર ભગવાન આત્મા દેહના પરમાણુથી તો જુદો, પણ અંદરના દયા, દાન ને ભક્તિ આદિના ભાવ એ વિકાર છે, એનાથી પણ જુદો છે. આહાહા..! આકરું લાગે એવું છે. એમાં અત્યારે ચાલતો પ્રવાહ બહારમાં બધા મથીને પડ્યા છે. મૂળ ભગવાન પડ્યો રહ્યો અંદર. અંદર ચૈતન્ય સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ.. આહા..! અગ્નિને.. આહાહા..! ઊધઈ હોય નહિ. સોનાને કાટ લાગે નહિ, એમ ભગવાન આત્માને અંદર વસ્તુ છે એને આવરણ હોય નહિ. એ વસ્તુમાં ઊણપ હોય નહિ, ઓછપ ન હોય, તેમ અશુદ્ધિ ન હોય. આહાહા..! એવી અંદર ચીજ ભગવાન બિરાજે છે શરીરમાં. દરેક દરેકના શરીરમાં પરમાત્મા બિરાજે છે. એની શક્તિ જ પરમાત્મસ્વરૂપ છે. પણ તેના ઉપર એણે અનંત કાળમાં નજર કોઈ દિ' કરી નથી. બહારમાં ને બહારમાં પર્યાયમાં ને રાગમાં અટકી ગયો છે. ચીજ રહી ગઈ અંદર. આહાહા..!

'જ્ઞાયકસ્વભાવમાં આવરણ, ઊણપ કે અશુદ્ધિ આવતી નથી.' આહાહા..! 'તું તેને ઓળખી...' એવો અંદર ભગવાન બિરાજે છે, ચૈતન્યમૂર્તિ જ્ઞાયક સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, સત્ કાયમ રહેનાર જ્ઞાન ને.. ચિદ્ એટલે જ્ઞાન અને આનંદ, કાયમ રહેનારો પ્રભુ જ્ઞાન અને આનંદની મૂર્તિ છે અંદર. આહાહા..! એને તું ઓળખ. છે ને? 'તું તેને ઓળખી તેમાં લીન થા...' ઓળખ્યા વિના લીન થવાય નહિ. એ ચીજ શું છે? એ ખ્યાલમાં આવ્યા વિના લીનતા શેમાં કરવી? જે ચીજ ખ્યાલમાં જ ન આવે એમાં લીનતા, એકાગ્રતા, તે તરફનો ઝુકાવ ક્યાંથી બને? આહાહા..!

અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન,
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યા નહિ અભિમાન.

હું જાણું છું, હું જાણું છું, મને આવડે છે. એવા ને એવા.. એ આગળ આવશે. આહાહા..! ઈ તરત જ આવશે.

'તું તેને ઓળખી...' અંદર ભગવાન ચૈતન્ય જ્ઞાયકસ્વભાવ સુખસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ અને કંદ છે, તેને ઓળખી તેમાં લીન થા. આ કરવાનું છે. જેને જન્મ-મરણ રહિત થવાનું હોય તો ઉપાય તો આ છે.

અત્યારે તો બીજા અનેક રસ્તામાં મનાવી દીધું. ક્યાંક દાનમાં ને દયામાં ને વ્રતમાં ને અપવાસમાં ને ભક્તિમાં ને પૂજામાં મનાવી દીધું છે કે એ બધું કરો, જાઓ! કલ્યાણ થશે. અરે..! ભાઈ! એ બધા વિકલ્પો છે, રાગ છે. આત્મા તેનાથી તદ્દન નિર્વિકલ્પ ભિન્ન-ભિન્ન તત્ત્વ છે. આહાહા..! એને ઓળખી તેમાં લીન થા. તું તેને ઓળખી એટલે કે કોઈ બીજાથી નહિ. આહાહા..! બરાબર છે? તું તેને ઓળખી એટલે બીજો કોઈ ઓળખાવનાર મળી ગયો, એમ નથી. આહાહા..! એ બીજો તો કહે, કહીને છૂટી જાય. ન્યાં કાંઈ એના લક્ષે જણાતું નથી.

‘તું તેને ઓળખી..’ આહાહા..! ‘તેમાં લીન થા તો તારા સર્વ ગુણરત્નોની ચમક પ્રગટ થશે.’ ઈ શું કહ્યું? તેને ઓળખી તેમાં લીન તો તારા સર્વ ગુણો જેટલા અનંત.. અનંત.. અનંત ગુણ છે. ભગવાન આત્મામાં અનંત અનંત ગુણ છે. સંખ્યાએ. જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, આનંદ, અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, પ્રભુત્વ, જીવત્વ એવી અનંત અનંત શક્તિઓનો પિંડ છે ઈ. આહાહા..! પણ અરૂપી છે અને સ્વભાવ જેનો છે, એને કોઈ ક્ષેત્રની મોટપની જરૂર નથી. એના ભાવના સામર્થ્યની જરૂર છે. તેના ભાવનું સામર્થ્ય અનંત છે. આહાહા..! આવી વાતું હવે. એવા આત્માને ઓળખ તેમાં લીન થા તો તારા સર્વ ગુણરત્નોની.. જેટલા ગુણો અનંતા છે એ સર્વ ગુણરત્નોની ચમક પ્રગટ થશે. એટલે કે તારી પર્યાયમાં અનંતા ગુણની પર્યાય પ્રગટ થશે. આહાહા..! તારી વર્તમાન દશામાં જો અંતરને ઓળખીને અંદરમાં જા, લીન થા તો તારી વર્તમાન દશામાં અનંતા ગુણોનો અંશ પ્રગટ થશે. અનંતા ગુણોની ચમક બહાર આવશે. એ ચેતનના ચમત્કારની દશા બહાર આવશે. આહાહા..! આવી વાતું છે.

વસ્તુ તો આ છે. લોકો બીજે રસ્તે ચડી ગયા. એને આવું સાંભળતા એવું લાગે કે આ તો નિશ્ચય, નિશ્ચય. પણ અમારે વ્યવહાર કેમ કરવો, ઈ ક્યાં આમાં આવ્યું. વ્યવહાર વ્યવહાર છે ઈ રાગ છે, એ તો દુઃખ છે. એ તો વાત આવી ગઈ. આહાહા..! વ્યવહાર એ દુઃખ છે અને નિશ્ચય એ સુખ છે. વ્યવહાર પરદિશા તરફ છે, નિશ્ચય સ્વદિશા તરફ છે. બેયની દશાની દિશાકેર છે. આહાહા..! ઓહોહો..!

‘સર્વ ગુણરત્નોની..’ જોઈ ભાષા! જેટલા ગુણો છે... સર્વ ગુણાંશ તે સમકિત, કહ્યું ને શ્રીમદ્દે? ઈ આ. સર્વ ગુણો. જોગ નામનો જે ગુણ છે-અકંપ,.. આહાહા..! આત્મામાં એક અકંપ નામનો ગુણ છે કે જે ચૌદમે ગુણસ્થાને પૂર્ણ પ્રગટે. એ ગુણની પણ ચમક પ્રગટ થશે. આહાહા..! આત્માના સ્વભાવ તરફ ઢળતાં એ જોગ-કંપન જે થાય છે એ એક અંશ અટકી જશે અને અકંપપણાનો અંશ, સર્વ ગુણાંશમાંથી એ ગુણનો પણ અંશ પ્રગટ થશે. આહાહા..! ગજબ વાત છે! જોગ નામનો અંદર

ગુણ છે, ત્રિકાળ. જોગનો ગુણ એટલે અકંપ ગુણ, હોં! કંપ નહિ. અજોગ ગુણ છે ખરેખર. જોગનો અર્થ તો વેપાર એટલો શબ્દ હતો મગજમાં. પણ ખરેખર અજોગ નામનો ગુણ છે આત્મામાં. આહાહા..! જે ચૌદમે ગુણસ્થાને પૂર્ણ પ્રગટે. એનો અંશ પણ તારા સ્વરૂપ તરફમાં લક્ષ કરતાં સર્વ ગુણ માલ્યલો એ ગુણનો પણ અંશ-ચમક પ્રગટ થશે. એની ચમક પ્રગટ થશે. આહાહા..! આવો કઈ જાતનો ધર્મ? પેલા તો મંદિર કરાવવું ને ભક્તિ કરવી ને પૂજા કરવી ને આખો દિ' ટીલાટપકા કરવા ને.. એ હોય છે, પણ એ બધી વાત શુભભાવમાં પુણ્યમાં જાય છે. એ કોઈ ધર્મ-બર્મ નથી. અને એનાથી કોઈ જન્મ-મરણ રહિત થાય એ રીત નથી. લોકોએ તો એને ન્યાં ચડાવી દીધા છે. આ ધર્મ ને આનાથી મારો મોક્ષ થાય. આહાહા..!

અહીં એ કહે છે, તારા સર્વ ગુણોની, સર્વ ગુણરત્નોની, સર્વ ગુણરત્નોની-જેટલા ગુણ અનંત છે, અનંતાઅનંત છે બધાની ચમક પ્રગટ થશે. આહાહા..! એ સર્વ ગુણાંશ તે સમકિત. ઈ કહ્યું એ. એ તરફ દૃષ્ટિ થતાં જેટલા ગુણો છે તેટલા શક્તિરૂપે, સ્વભાવરૂપે સત્ત્વ એવું તત્ત્વ આત્મા એનું સત્ત્વ ભાવરૂપે (છે), એના ઉપર દૃષ્ટિ આપતાં બધા ગુણોનો એક અંશ પણ વર્તમાન પર્યાયમાં પ્રગટ થાય છે. આહાહા..! આવો માર્ગ છે. સાંભળ્યો ન હોય આ. આહાહા..! ૩૮૦ (પૂરો થયો).

જીવ ભલે ગમે તેટલાં શાસ્ત્રો ભણે, વાદવિવાદ કરી જાયે, પ્રમાણ-નય-નિક્ષેપાદિથી વસ્તુની તર્કણા કરે, ધારણારૂપ જ્ઞાનને વિચારોમાં વિશેષ વિશેષ ફેરવે, પણ જો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના અસ્તિત્વને પકડે નહિ અને તદ્દ્રૂપ પરિણમે નહિ, તો તે જોયનિમગ્ન રહે છે, જે જે બહારનું જાયે તેમાં તદ્દીન થઈ જાય છે, જાયે કે જ્ઞાન બહારથી આવતું હોય એવો ભાવ વેધા કરે છે. બધું ભણી ગયો, ઘણાં યુક્તિ-ન્યાય જાણ્યાં, ઘણા વિચારો કર્યા, પણ જાણનારને જાણ્યો નહિ, જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ નજરમાં આવી નહિ, તો તે બધું જાણ્યાનું શું ફળ? શાસ્ત્રાભ્યાસાદિનું પ્રયોજન તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જાણવો તે છે. ૩૮૧.

૩૮૧. 'જીવ ભલે ગમે તેટલાં શાસ્ત્રો ભણે...' આહાહા..! શાસ્ત્ર ભણ્યો એટલે એને આત્મજ્ઞાન થઈ જાય એમ નથી. આહાહા..! શાસ્ત્ર અગિયાર અંગનું જ્ઞાન અબજો શ્લોકોનું અનંત વાર કર્યું છે. પણ એમાં આત્મા નથી. એ તો પર તરફના વલણવાળી ભાવ દશા છે. અંતર ભગવાન આત્મા શાસ્ત્રના ભણતરથી પણ પાર છે. આહાહા..! 'જીવ ભલે ગમે તેટલાં શાસ્ત્રો ભણે...' એમ કહ્યું ને? ગમે તેટલાં. 'જીવ ભલે

તેટલાં શાસ્ત્રો ભણે, વાદવિવાદ કરી જાણે,...' વાદવિવાદ કરી જાણે કે આમ હોય ને આમ હોય, આમ હોય ને આમ હોય. બાપુ! એ તો બધા વિકલ્પ ને રાગ છે. આહાહા..! 'વાદવિવાદ કરી જાણે, પ્રમાણ-નય-નિક્ષેપાદિથી વસ્તુની તર્કણા કરે,...' આહાહા..! દ્રવ્ય એ નયનો વિષય છે, પર્યાય વ્યવહારનો (વિષય છે), ત્રિકાળી દ્રવ્ય નિશ્ચયનો વિષય, પર્યાય વ્યવહારનો વિષય, આખી ચીજ એ પ્રમાણનો વિષય. એમ પ્રમાણ, નય, નિક્ષેપ. નિક્ષેપ-નામ નિક્ષેપ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, ભાવ. આહાહા..! એ જ્ઞેયના ભેદ. એની વસ્તુની તર્કણા કરે. આહાહા..! પ્રમાણ, નય, નિક્ષેપનું પણ જાણપણું કરે. ૧૩મી ગાથામાં આવે છે કે નય, નિક્ષેપ, પ્રમાણથી ઓળખે. પણ એ અભૂતાર્થ છે. એ ચીજ કંઈ આત્માના અનુભવમાં મદદ કરે એમ નથી. આહાહા..! એનું પણ લક્ષ છોડી દઈને આત્મા તરફનું લક્ષ કરે અને અંદરમાં જાય તો અનુભવ થાય. નય, નિક્ષેપ અને પ્રમાણ પણ વિકલ્પાત્મક (છે).

ગમે તેટલી નયો શીખે. એ પણ સમયસારમાં આવ્યું છે ને? પ્રભુ! આ તારી નય તો ઈન્દ્રજાળ છે. વ્યવહારથી આત્મામાં રાગ છે એમ કહે, નિશ્ચયથી નથી (એમ કહે). પર્યાયને વ્યવહાર કહે, ત્રિકાળને નિશ્ચય કહે. એક કોર પર્યાયને નિશ્ચય કહે, પોતાની છે માટે. બીજી કોર પર્યાયને દ્રવ્યની અપેક્ષાએ વ્યવહાર કહે. આહાહા..! આવી ઈન્દ્રજાળ.

મુમુક્ષુ :- ન સમજે એના માટે..

ઉત્તર :- એના માટે છે ને. આહાહા..! સૂઝે એને તો સૂઝ પડી જાય તરત. આહાહા..! એક કોર એમ કહે.. આહાહા..! પર્યાય એ વ્યવહાર, દ્રવ્ય એ નિશ્ચય. એક બાજુ એમ કહે કે રાગ એ વ્યવહાર અને પર્યાય એ નિશ્ચય. કઈ અપેક્ષા છે? ઈ તો રાગની અપેક્ષાએ આને નિશ્ચય કહ્યું. સ્વની છે માટે નિશ્ચય કહ્યું. પણ છે અંશ વર્તમાન દશા. પર્યાયમાત્ર વ્યવહારનયનો વિષય છે. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન અને સિદ્ધદશા પણ વ્યવહારનયનો વિષય છે. કેમકે એ અવસ્થા પર્યાય છે. આહાહા..!

નિશ્ચયથી તો ભગવાન આત્મા અનાદિઅનંત સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ... આહાહા..! એ મોક્ષ અને મોક્ષના કારણને કરે નહિ. રાડ નાખી જાય એવું છે. એ તો પર્યાયમાં થાય છે. મોક્ષ અને મોક્ષનું કારણ, ધર્મ અને ધર્મનું ફળ મોક્ષ, એ પર્યાયમાં છે, દ્રવ્યમાં નથી. દ્રવ્ય વસ્તુ છે એ તો ત્રિકાળ એકરૂપ નિરાવરણ વસ્તુ ભગવાન છે. આહાહા..! એક કોર પર્યાયને વ્યવહાર કહેવો અને નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ હોય એને નિશ્ચય કહેવો. આહાહા..! રાગના ભાવને વ્યવહાર કહેવો અને નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગ જે આત્માના અવલંબે થાય તેને નિશ્ચય કહેવો. અને એક બાજુ એમ કહેવું કે તે પર્યાય છે.

માટે ત્રિકાળની અપેક્ષાએ તે વ્યવહાર છે. આહાહા..! આહાહા..!

આવા ‘પ્રમાણ-નય-નિક્ષેપાદિથી વસ્તુની તર્કણા કરે,...’ વસ્તુ સમજે નહિ, અંદર વસ્તુ શું છે. આહાહા..! ‘ધારણારૂપ જ્ઞાનને વિચારોમાં વિશેષ વિશેષ ફેરવે,...’ જ્ઞાણપણું લક્ષમાં રાખી આત્માના ભાન વિના, જ્ઞાણપણાની વાતો ધારણામાં રાખી. આહાહા..! ‘ધારણારૂપ જ્ઞાનને વિચારોમાં વિશેષ વિશેષ ફેરવે,...’ આહાહા..! એ કંઈ ચીજ નથી. એ તો વિકલ્પ છે, રાગ છે. આહાહા..! આકરો અધિકાર છે. ‘પણ જો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના...’ એવું બધું કર્યા છતાં ‘પણ જો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના...’ એ તો પ્રજ્ઞાબ્રહ્મસ્વરૂપ પ્રભુ છે. આત્મા પ્રજ્ઞા એટલે જ્ઞાન અને બ્રહ્મ એટલે આનંદ. પ્રજ્ઞાબ્રહ્મ આનંદસ્વરૂપ ભગવાન છે અંદર. આહાહા..! એવો આત્મા ‘જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના અસ્તિત્વને પકડે નહિ...’ આહાહા..! આકરી વાત છે.

ગમે તેટલાં શાસ્ત્રો ભણે, વાદવિવાદ કરી જાણે, પ્રમાણ-નય-નિક્ષેપાદિથી વસ્તુની તર્કણા કરે, ધારણારૂપ જ્ઞાનને વિચારોમાં વિશેષ વિશેષ ફેરવે પણ, આવું કર્યા છતાં પણ જો જ્ઞાનસ્વરૂપી ભવગાન, પ્રજ્ઞાસ્વરૂપ ચૈતન્યબિંબ અંદર ભગવાન જ્ઞાન ચૈતન્યચંદ્ર, ચૈતન્યચંદ્ર, એ જ્ઞાનચંદ્ર જ્ઞાનની મૂર્તિ છે. પ્રજ્ઞાબ્રહ્મસ્વરૂપ આત્મા અંદર આખો છે. એવા જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માના અસ્તિત્વને પકડે નહિ, એની હયાતીને પકડે નહિ એટલે અનુભવે નહિ. આહાહા..! પૂર્ણ સ્વરૂપ એવો જે ભગવાન આત્મા વસ્તુ છે, પૂર્ણ સ્વરૂપ છે. એને જો પકડે નહિ, એની હયાતીને અને આ બહારની હયાતીમાં રોકાઈ જાય. આહાહા..! ‘અને તદ્રૂપ પરિણામે નહિ...’ પકડે નહિ અને તે રૂપે પરિણામે નહિ. આહાહા..!

આનંદ અને જ્ઞાનરૂપે અવસ્થા થવી જોઈએ, એનું નામ ધર્મ છે. આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રભુ, ત્રિકાળી આત્મા આનંદમૂર્તિ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એના જ્ઞાન અને આનંદનો જે સ્વભાવ, તે રૂપે અવસ્થાનું થવું, તે રૂપે પર્યાય-પરિણામનું થવું.. આહાહા..! ‘તદ્રૂપ પરિણામે નહિ, તો તે જ્ઞેયનિમગ્ન રહે છે,...’ ભાષા જુઓ. અંતર સ્વરૂપ જ્ઞાનપ્રભુ એને પકડે નહિ તો આ બધા બોલો જે કહ્યા એ જ્ઞેયનિમગ્ન છે. આહાહા..! આવી વાતું. જ્ઞેય એટલે પર જ્ઞાણવાલાયક વસ્તુ એમાં નિમગ્ન છે. સ્વ જ્ઞાણવાયોગ્ય વસ્તુમાંથી દૂર છે. આહાહા..! આવી વાત માણસને આકરી લાગે એટલે બહારના માણસોને... બાપુ! માર્ગ તો આવો છે.

અન્યમતમાં વૈષ્ણવમાં નરસિંહ મહેતા કહી ગયા, ‘જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિહ્નયો નહિ, ત્યાં લગી સાધના સર્વ જૂઠી.’ આત્માનો અનુભવ નહિ ત્યાં સુધી તારી ધારણા ને ભક્તિ ને પૂજા ને વ્રત ને તપ બધા એકડા વિનાના મીંડા છે. આહાહા..! આહાહા..!

‘શું કર્યું તીર્થ ને ભક્તિ કરવા થકી?’ એમ આ આત્મજ્ઞાન વિના આવી ક્રિયામાં રોકાતા એને તદ્દ્રૂપ જ્ઞાનનું ભાન થાય નહિ. આહાહા..! એ તો જ્ઞેયનિમગ્ન છે. સ્વજ્ઞેય નિમગ્ન નહિ, પરજ્ઞેય નિમગ્ન. આહાહા..! એ પણ મગ્ન નહિ, નિમગ્ન. પરમાં વિશેષ લીન થઈ ગયો છે. અંદર ભગવાન આત્મા ભિન્ન પડ્યો છે. ચૈતન્યાનંદ ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન અનાદિઅનંત, જેની ઉત્પત્તિ નથી, જેનો નાશ નથી. જે છે એની ઉત્પત્તિ નથી. જે છે તેની ઉત્પત્તિ નથી, છે તેનો નાશ નથી. એવો જે આત્મા, એને એ જાણે નહિ તો તે જ્ઞેયનિમગ્ન રહે છે. આહાહા..!

‘જે જે બહારનું જાણે તેમાં તક્ષીન થઈ જાય છે,...’ આહાહા..! બહારનું જાણવામાં આવે એમાં એકાકાર થઈ જાય છે. અંતરમાં જવાને માટે પ્રયત્ન કરતો નથી. આહાહા..! એ બહારના જાણપણામાં રોકાઈ ગયો. એ તો જ્ઞેય એટલે પરજ્ઞેય નિમગ્ન (છે). આહાહા..! ‘જાણે કે જ્ઞાન બહારથી આવતું હોય એવો ભાવ વેદા કરે છે.’ આહાહા..! જાણવાના ભાવમાં વધારો થાય, જાણવામાં એ જ્ઞાન જાણે બહારથી આવતું હોય એમ માને છે. આહા..! જાણવાના ભાવમાં, જાણવું વધારે થાય તો એ બહારનું જાણપણું ઈ કાંઈ આત્માનું નથી. અને એ જાણે બહારથી જ્ઞાન આવતું હોય એમ માને છે. આહાહા..! ‘બહારથી આવતું હોય એવો ભાવ વેદા કરે છે.’

‘બધું ભણી ગયો,...’ આહાહા..! અનંત વાર અનંતા ભવ કર્યા, અનાદિનો આત્મા, જેની આદિ નથી, અનંત કાળનો એમાં અનંત વાર સાધુ થયો, અગિયાર અંગ ભણ્યો પણ આત્મા અંતર તત્ત્વનો અનુભવ કર્યો નહિ. આહાહા..! બહારથી હજારો રાણીને છોડી, રાજપાટ છોડ્યા, અગિયાર અંગ ભણ્યો એથી શું? ૧૪૨ ગાથામાં આવે છે ને? તેથી શું? અરે..! જ્ઞાયક છું એવો વિકલ્પ આવ્યો, તેથી શું? આહાહા..! એકલો ચૈતન્યબ્રહ્મ આત્મા આનંદનો નાથ એવો એક વિકલ્પ-રાગ આવ્યો કે હું આવો છું. તેથી શું? એ પણ રાગ છે. આહાહા..! આકરું કામ બહુ. અજ્ઞાણ્યા માણસને તો.. વ્યવહારના રસીલાને તો લાગે કે આ તો એકલી નિશ્ચય.. નિશ્ચયની વાત છે. સાધન શું? આનો ઉપાય શું? એ તો આવતું નથી. બાપુ! એ ઉપાય અને સાધન જ આ છે. આહાહા..! અંતર સ્વભાવમાં રાગથી ભિન્ન પડીને જવું એ સાધક અને ઉપાય છે. રાગ અને શાસ્ત્રના જાણપણામાં રોકાઈ જવું, એ કોઈ સાધક અને ઉપાય નથી. અરે..! આવું...

‘બધું ભણી ગયો, ઘણાં યુક્તિ-ન્યાય જાણ્યાં,...’ આહાહા..! ઘણાં યુક્તિ અને ન્યાય પણ જાણ્યા, તેથી શું? ‘ઘણાં વિચારો કર્યા,...’ આહાહા..! ‘પણ જાણનારને

જાણ્યો નહિ,...' જેની સત્તા જાણવાની છે, આત્મા આનંદમૂર્તિ પ્રભુ જ્ઞાનનો સાગર છે. એ તો જ્ઞાનની મૂર્તિ છે. આહાહા..! જણાવાયોચ વસ્તુને જાણી પણ જાણનારને જાણ્યો નહિ. આહાહા..! જાણનારને જાણ્યો નહિ. આહાહા..! આવ્યું ને? 'જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ નજરમાં આવી નહિ,...' જાણનારને જાણ્યો નહિ એની વિશેષતા. 'જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ નજરમાં આવી નહિ,...' જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ આત્મા છે. એ કંઈ બહારથી જાણપણું છે એ કંઈ વસ્તુ નથી. શાસ્ત્રના ભણાતર આદિ કે દુનિયાને સમજાવવું માટે એ જ્ઞાન. એ કંઈ જ્ઞાન નથી. આહાહા..! અંતરમાં આત્મતત્ત્વ... આહાહા..! જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ નજરમાં આવી નહિ. જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ એટલે આત્મા. આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ જ છે, પ્રજ્ઞાબ્રહ્મસ્વરૂપ છે. એમાં પુણ્ય અને પાપ, દયા ને દાન રાગાદિ એમાં છે જ નહિ. આહાહા..! આવું આકરું લાગે.

બેને રાતે વિચાર કરતાં કોઈએ પૂછ્યું ત્યારે તો આ થયું, આ બધું લખાઈ ગયું. આહાહા..! 'જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ નજરમાં આવી નહિ, તો તે બધું જાણ્યાનું શું ફળ?' આહાહા..! જ્ઞાનની મૂળ ભૂમિ તો પ્રભુ આત્મા છે. એ જ્ઞાનસ્વરૂપી છે. જેમ સાકર ગળપણસ્વરૂપે છે, મીઠું જેમ ખારાસ્વરૂપે છે, એમ આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપે છે. આહાહા..! એ જ્ઞાનસ્વરૂપની ભૂમિ હાથ ન આવી. જ્ઞાન તો એ છે. આ બહારનું જાણવું જાણવું એ કંઈ જ્ઞાન નથી. આહાહા..! 'બધું જાણ્યાનું શું ફળ?' આહાહા..!

'શાસ્ત્રાભ્યાસાદિનું પ્રયોજન તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જાણવો તે છે.' શાસ્ત્ર અભ્યાસ આદિ. વાંચન, શ્રવણ, મનન આદિ. એનું પ્રયોજન તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જાણવું તે છે. જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાન આત્મા તેને જાણવું, તે આ બધાનું પરિણામ છે. એ ન જાણ્યું તો કાંઈ કર્યું નહિ. આહાહા..! અરે..! એમ ને એમ જીવન એળે વધા ગયા. બહારથી ક્રિયા કરી, વ્રત કર્યા, તપસ્યાઓ કરી ને અપવાસ કર્યા ને ભક્તિ કરી ને લાખો-કરોડો રૂપિયા મંદિરમાં ખર્ચ્યા. એથી જાણે કાંઈક ધર્મ થઈ જશે. એનાથી બિલકુલ ધર્મ નથી. ધર્મ તો આત્માની અંતરની ચીજમાં જ્ઞાનભૂમિ, આનંદભૂમિ, શાંતિની ભૂમિ એ પોતે છે. બહારથી જાણપણા (કર્યા) એ નથી. આહાહા..! આકરી વાત છે. શાસ્ત્રાભ્યાસાદિ. એમાં એ કહ્યું ને બધું? 'શાસ્ત્રાભ્યાસાદિનું પ્રયોજન તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જાણવો..' આહાહા..! એ જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ છે. એનું જ્ઞાન કંઈ બહારથી લાવવું નથી, એનું જ્ઞાન બહારથી આવતું નથી. એ જ્ઞાનસ્વભાવ .. આહા..! એ જ્ઞાન-આત્માને જાણ્યો તે .. છે. આહા..! આકરી વાતું છે. 'શાસ્ત્રાભ્યાસાદિનું પ્રયોજન તો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્માને જાણવો તે છે.' આહા..! ૩૮૧ (પૂરો થયો).

આત્મા ઉત્પાદ-વ્યય-ઘૌવ્યસ્વરૂપ છે. તે કાયમ રહીને પલટે છે. તેનું કાયમ રહેનારું સ્વરૂપ ખાલી નથી, ભરપૂર ભરેલું છે. તેમાં અનંત ગુણરત્નોનાં ઓરડા ભરેલા છે. તે અદ્ભુત ઋદ્ધિયુક્ત કાયમી સ્વરૂપ પર દષ્ટિ દે તો તને સંતોષ થશે કે 'હું તો સદા કૃતકૃત્ય છું'. તેમાં ઠરતાં તું પર્યાયે કૃતકૃત્ય થઈશ. ૩૮૨.

૩૮૨. 'આત્મા ઉત્પાદ-વ્યય-ઘૌવ્યસ્વરૂપ છે..' આત્મા નવી અવસ્થાએ ઉત્પન્ન થાય, જૂની અવસ્થાનો અભાવ થાય અને ધ્રુવપણે કાયમ રહે, નિત્યપણે કાયમ રહે. ઉત્પાદ-વ્યયની અવસ્થા (થાય). છતાં ધ્રુવપણું જાય નહિ અને ધ્રુવ છે તો પણ ઉત્પાદ-વ્યય વિના રહે નહિ. ત્રણ વસ્તુ થઈને વસ્તુ છે. છતાં ઉત્પાદ ઉત્પાદને કારણે છે, વ્યય વ્યયને કારણે છે, ધ્રુવ ધ્રુવને કારણે છે. આહાહા..! 'આત્મા ઉત્પાદ-વ્યય-ઘૌવ્યસ્વરૂપ છે. તે કાયમ રહીને...' નિત્ય પ્રભુ છે. અનંત કાળ ગયો અને અનંત કાળ જાય, પણ એ તો નિત્ય વસ્તુ છે, અનાદિઅનંત ભગવાન છે. એનો કંઈ અંત નથી. શરૂઆત નથી, છોડો નથી. અનાદિઅનંત નિત્યાનંદ પ્રભુ છે. આહાહા..!

'તે કાયમ રહીને પલટે છે.' પલટે છે, બદલે છે. નિત્ય પણ રહે છે અને પર્યાયમાં-અવસ્થામાં પલટે છે. આહાહા..! 'તેનું કાયમ રહેનારું સ્વરૂપ ખાલી નથી,...' આહાહા..! એટલે શું કીધું ઈ? નવી અવસ્થા ઉત્પન્ન થાય, જૂનીનો વ્યય થાય છતાં ધ્રુવ સ્વરૂપ છે. તે ધ્રુવ કંઈ ખાલી નથી. એ ધ્રુવ સ્વભાવથી ભરેલો છે. આહાહા..! એમાં બીજી હિન્દી ભાષા છે, રિક્ત નથી, ખાલી નથી. રિક્ત નથી. આહાહા..! 'તે કાયમ રહીને પલટે છે. તેનું કાયમ રહેનારું સ્વરૂપ ખાલી નથી,...' આત્મા નિત્ય રહે છે કાયમ. પર્યાય-અવસ્થાએ બદલે છે. અનેક પ્રકારની અવસ્થાઓ બદલે પણ વસ્તુ છે ઈ કાયમ રહે છે. ઈ કાયમ રહે છે.. આહાહા..! તે કંઈ ખાલી નથી. 'ભરપૂર ભરેલું છે.' ધ્રુવ છે ઈ તો ભરપૂર ભરેલું તત્ત્વ છે. આહાહા..! પૂર્ણ સ્વરૂપ છે અંદર. અરે..!

વર્તમાન અવસ્થા જે બદલે છે, પર્યાય બદલે છે એ તો અવસ્થા છે. પણ કાયમની ચીજ જે અંદર છે એ તો નિત્ય રહેનારી છે. આહા..! એ નિત્ય રહેનાર જે છે એ ગુણથી ભરપૂર ભરેલું છે. શક્તિથી પૂર્ણ ભરેલ છે. 'તેમાં અનંત ગુણરત્નોના ઓરડા ભરેલા છે.' આહાહા..! એમ કેમ કહ્યું? અનંત ગુણના ઓરડા. એક એક ગુણમાં પણ અનંતી પર્યાય થવાની તાકાત (છે). આ ઝીણી વાત બહુ, બાપુ! અનંત ગુણના ઓરડા અંદર પ્રભુમાં છે. પણ કોઈ દિ' નજર કરી નથી, તેનું માહાત્મ્ય આવ્યું નથી, બહારનું માહાત્મ્ય છોડ્યું નથી. આહા..! વિશેષ કહેશે...